

Osadnik wielkooki *Lopinga achine* (1067)

Występowanie gatunku:

wyłącznie w regionie kontynentalnym

Koordinator: Marcin Sielezniew

Eksperci lokalni:

Tomasz Ginszt, Konrad Kata, Przemysław Klimczuk, Łukasz Przybyłowicz, Marcin Sielezniew

Rok/lata poprzednich badań: Gatunek monitorowany po raz pierwszy w 2013 r.

Liczba stanowisk monitoringowych oraz ich lokalizacja na tle obszarów

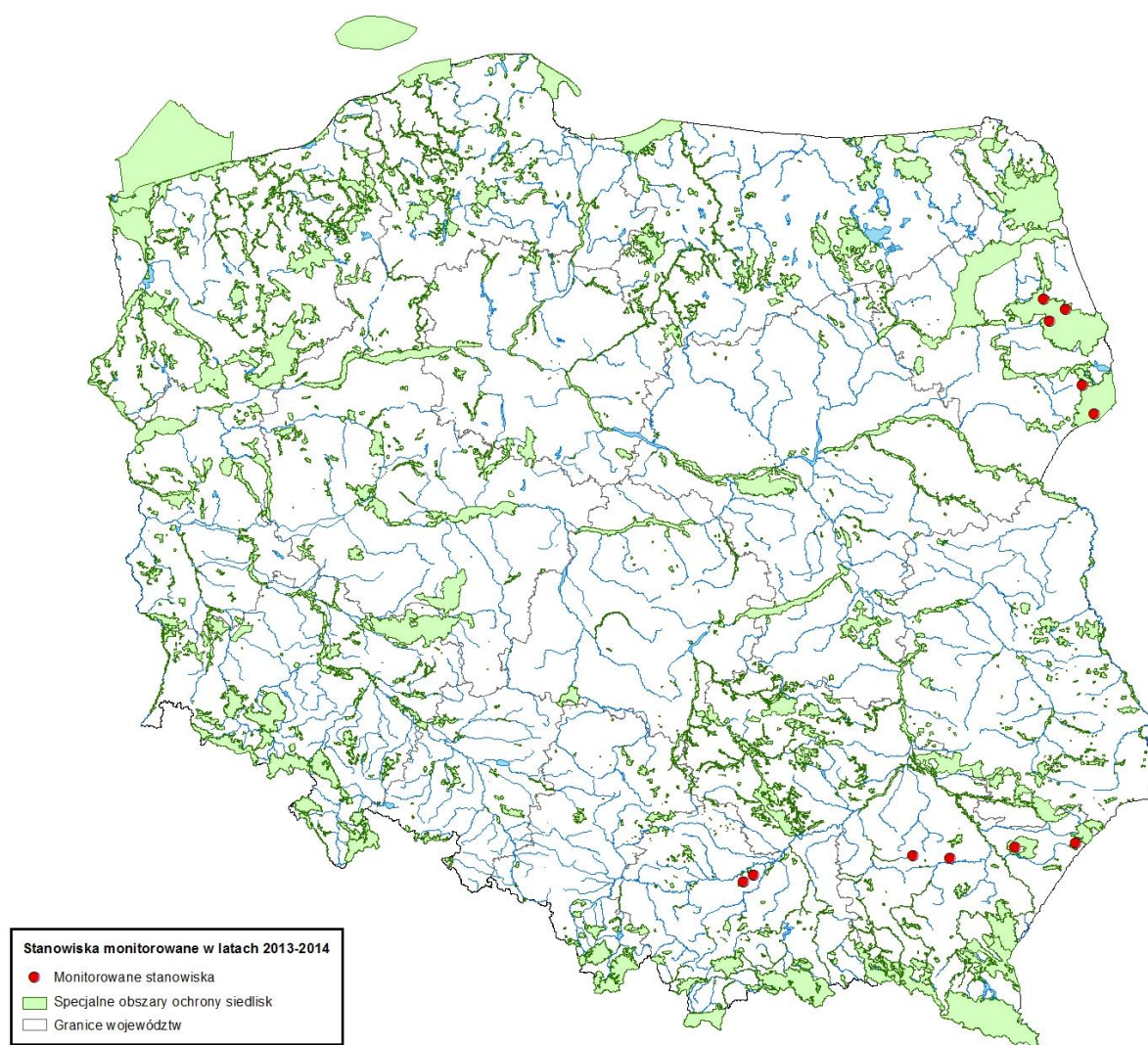
Reprezentatywność wyników pod względem lokalizacji

W roku 2013 zakończono badania na przewidzianych do monitoringu stanowiskach.

Obecnie krajowy zasięg występowania osadnika wielkookiego ma charakter nieciągły i obejmuje duże kompleksy leśne Polski północno-wschodniej oraz południe, gdzie najważniejszym rejonem występowania jest Kotlina Sandomierska. W przeszłości był szeroko rozpowszechniony na niżu, szczególnie na północy kraju, ale liczba stanowisk w ostatnich kilkudziesięciu latach gwałtownie się zmniejszyła. W 2013 r

badaniami zostało objętych 11 stanowisk reprezentujących obie części zasięgu, 5 było zlokalizowanych na północnym-wschodzie (3 w Puszczy Knyszyńskiej i 2 w P. Białowieskiej) oraz 6 na południu (4 w Kotlinie Sandomierskiej oraz 2 w Puszczy Niepołomickiej). Do badań wybrano stanowiska, na których gatunek był obserwowany w ostatnich latach (wyjątkiem jest stanowisko Gnilec w północnej części Puszczy Białowieskiej, gdzie gatunek został znaleziony w roku 2013 r.) i jednocześnie obserwacje na nich były możliwe ze względów logistycznych (możliwości prowadzenia obserwacji przez wystarczająco kompetentnych i dyspozycyjnych obserwatorów). W przyszłości wskazane jest zwiększenie liczby monitorowanych rejonów, szczególnie o inne lokalizacje w północno-wschodniej Polsce (m.in. Puszcza Augustowska, Puszcza Romincka i Pojezierze Mazurskie) jak i liczby stanowisk. W sumie gatunek powinien być docelowo monitorowany na 25-30 stanowiskach. Taka liczba punktów monitoringowych może być jednak trudna do osiągnięcia ze względu na deficyt potencjalnych obserwatorów i/lub duże odległości do stanowisk, co zwiększa znacznie koszty prowadzenia obserwacji. Ponadto część stanowisk przed włączeniem do sieci monitoringu wymaga lepszego rozpoznania.

Wyniki badań

Podsumowanie wyników badań wskaźników na stanowiskach

Tab. 1. Wskaźniki na stanowiskach (11)

Zestawienie ocen wskaźników stanu ochrony gatunku na badanych stanowiskach w regionie biogeograficznym kontynentalnym (wartości w tabeli oznaczają liczbę stanowisk)

Parametr	Wskaźnik	Ocena (liczba stanowisk)			
		FV właściwa	U1 niezad- walająca	U2 zła	XX nieznana
Populacja	liczba obserwowanych osobników	-	-	-	11
Siedlisko	obecność rośliny żywicielskiej	-	-	-	11
	zacienienie	-	-	-	11

Populacja

Liczba obserwowanych osobników na badanych stanowiskach była zróżnicowana i mieściła się w przedziale od 0,35 osobnika/100m transektu w przypadku stanowiska Jesionowe Góry w Puszczy Knyszyńskiej do 4,8 osobnika/100m na stanowisku Poręby Kupieńskie na Podkarpaciu. Generalnie wartości były niższe na Podlasiu – na czterech stanowiskach mieściły się w przedziale 0,35-1,2 osobnika/100 m i były wyższe tylko w przypadku Podcerkwy (3,3os/100m), trzeba jednak wziąć pod uwagę, że w przypadku tego stanowiska transekt był relatywnie krótki (ok. 300m) i być może obejmował tylko „najlepsze” fragmenty stanowiska. Przykładowo w przypadku innego stanowiska w Puszczy Białowieskiej (Gnilec) transekt był 4 razy dłuższy, ale prawie wszystkie osobniki były obserwowane na długości ok. 0,5 km. Na Podkarpaciu na trzech stanowiskach zagęszczenia mieściły się w przedziale 3,8-4,8 osobnika/100m, a tylko na jednym (Horyniec) wartość tego wskaźnika była wyraźnie niższa (1,4 osobnika/100m) i tym samym bardzo podobna jak w przypadku dwóch stanowisk w Puszczy Niepołomickiej (1,4 i 1,8 osobnika/100m).

Siedlisko

Obecność rośliny żywicielskiej – na południu Polski główną rośliną żywicielską gatunku jest najprawdopodobniej turzyca drżączkowa *Carex brizoides*, która na stanowiskach występowała łąkowo, ew. kępowo tworząc rozległe płaty. Na północy sytuacja jest niejasna ze względu na brak wystarczającej wiedzy odnośnie wykorzystywanych roślin żywicielskich – jedynie pojedyncze obserwacje larw na *Carex digitata* (Klimczuk niepublikowane). Stopień pokrycia trawami i turzycami przestrzeni otwartych wahał się od 20 do 70%.

Zacienienie – Średnie zacienienie na stanowiskach mieściło się w przedziale 40-80%. Na niektórych stanowiskach określenie tego wskaźnika było trudne, biorąc pod uwagę, że gatunek występował na skraju lasu (np. Gnilec).

Podsumowanie i porównanie ocen stanu ochrony gatunku, w tym jego parametrów na badanych stanowiskach

Tab. 2. Parametry i ocena ogólna stanu ochrony na stanowiskach

Zestawienie ocen stanu ochrony osadnika wielkookiego, w tym jego parametrów na badanych stanowiskach w regionie biogeograficznym kontynentalnym w roku 2013

L.p.	Lokalizacja stanowiska (województwo)	Stanowisko	Oceny na stanowiskach			
			Populacja	Siedlisko	Perspektywy ochrony	Ocena ogólna
1.	podlaskie	Jesionowe Góry	XX	XX	XX	XX
2.	podlaskie	Rezerwat Woronicza	XX	XX	XX	XX
3.	podlaskie	Supraśl-Dębowik	XX	XX	XX	XX
4.	podlaskie	Gnilec	XX	XX	XX	XX
5.	podlaskie	Rezerwat Podcerkwa	XX	XX	XX	XX
6.	podkarpackie	Dobra	XX	XX	XX	XX
7.	podkarpackie	Horyniec	XX	XX	XX	XX
8.	podkarpackie	Dąbrówki	XX	XX	XX	XX
9.	podkarpackie	Poręby Kupieńskie	XX	XX	XX	XX
10.	małopolskie	Puszcza Niepołomska – Drwinka	XX	XX	XX	XX
11.	małopolskie	Puszcza Niepołomska - Leśniczówka Przyborów	XX	XX	XX	XX
Suma ocen			11 XX	11 XX	11 XX	11 XX

Ze względu na brak waloryzacji analiza i podsumowanie ocen parametrów nie jest możliwe. Fakt, że gatunek został znaleziony na wszystkich wstępnie wybranych do monitoringu powierzchniach może sugerować, że sytuacja osadnika wielkookiego, przynajmniej w rejonach, gdzie prowadzony był monitoring w 2013 r. jest względnie stabilna, a perspektywy ochrony są dobre.

Oddziaływania i zagrożenia

Tab. 3. Oddziaływania na stanowiskach i porównanie wyników badań (liczba st.)

Podsumowanie aktualnych oddziaływań dla gatunku na badanych stanowiskach dla regionu biogeograficznego kontynentalnego

Kod	Oddziaływanie	Łącznie liczba monitorowanych stanowisk	Wpływ pozytywny (liczba stanowisk)			Wpływ neutralny (liczba stanowisk)			Wpływ negatywny (liczba stanowisk)		
			A	B	C	A	B	C	A	B	C
B02	gospodarka leśna i plantacyjna i użytkowanie lasów i plantacji	2		1	1						
B02.06	przerzedzenie warstwy drzew	4	4								
K02	Ewolucja biocenotyczna, sukcesja	1								1	1

K02.01	zmiana składu gatunkowego (sukcesja)	5				1			1	2	4
--------	--------------------------------------	---	--	--	--	---	--	--	---	---	---

Tab. 4. Zagrożenia na stanowiskach i porównanie wyników badań (11)

Podsumowanie przewidywanych zagrożeń dla gatunku na badanych stanowiskach dla regionu biogeograficznego kontynentalnego

Kod	Zagrożenie	łącznie liczba monitorowanych stanowisk	Wpływ (liczba stanowisk)		
			A	B	C
A03	koszenie / ścinanie trawy	1	1		
B02.02	wycinka lasu	3	2	1	
F03.02.01	kolekcjonowanie (owadów, gadów, płazów...)	1	1		
K02	Ewolucja biocenotyczna, sukcesja	2	1	4	2
K02.01	zmiana składu gatunkowego (sukcesja)	5		1	4
M02	Zmiana czynników biotycznych				1

Na stanowiskach na Podkarpaciu wśród istniejących oddziaływań i potencjalnych zagrożeń wymienia się zbyt duże zwarcie drzewostanu, a dodatkowo w przypadku Dąbrówki i Dobrej również ekspansję nawłoci późnej. Zmiany składu gatunkowego, szczególnie w warstwie podszytu, wzrost zacienienia oraz zarastanie przestrzeni otwartych prowadzące do redukcji powierzchni porośniętej potencjalnymi roślinami żywicielskimi gąsienic są wymieniane wśród negatywnych oddziaływań w odniesieniu do stanowisk na Podlasiu. Identyfikację zagrożeń utrudnia brak wystarczającej wiedzy na temat preferencji siedliskowych (tj. głównie odnośnie składania jaj i roślin, na których żerują gąsienice w północnej części zasięgu) gatunku. Potencjalnym niebezpieczeństwem jest również wycinka lasu w miejscach występowania osadnika wielkookiego (oznacza to utratę siedliska). Na stanowisku Podcerkwa wzmiankowane jest również kolekcjonerstwo. Na kilku stanowiskach wskazano na pozytywne oddziaływanie gospodarki leśnej na siedliska gatunku poprzez przerzedzanie warstwy drzew.

Informacja o gatunkach obcych

Tab. 5. Gatunki obce

Zestawienie informacji o gatunkach obcych, stwierdzonych w trakcie monitoringu gatunku w roku 2013

Lokalizacja stanowiska (województwo)	Stanowisko	Obserwowane gatunki obce (lista gatunków)
podkarpackie	Dobra	nawłoc olbrzymia/nawłoc późna (<i>Solidago gigantea</i> Aiton)
podkarpackie	Dąbrówki	nawłoc olbrzymia/nawłoc późna (<i>Solidago gigantea</i> Aiton)

Ocena zastosowanej metodyki monitoringu i ewentualne propozycje zmian wraz z uzasadnieniem – na podstawie badań prowadzonych w danym etapie

Biorąc pod uwagę stan wiedzy na temat ekologii gatunku w Polsce, który nie poprawił się w ostatnich miesiącach, trudno zaproponować daleko idące modyfikacje metodyki, choć daleko jej do optymalnej. Niewątpliwie na niektórych stanowiskach (szczególnie nowo włączanych do monitoringu) doświadczenia z 2013 r. pozwolą na bardziej optymalne wyznaczenie przebiegu transektów. Powinny mieć one porównywalną długość (ok. 1km) i przechodzić zarówno przez lepsze jak i gorsze fragmenty siedliska gatunku. Problemem jest jednak wyznaczanie granic poszczególnych stanowisk gatunku na terenach leśnych. Być może badania monitoringowe gatunku należałoby prowadzić jednocześnie w skali całych kompleksów leśnych podzielonych na kwadraty (np. 5x5 km siatki stosowanej przy raportach dla KE) lub oddziały, w których notowano by tylko obecność/brak gatunku, tak jak to się czyni w odniesieniu dla czerwonończyka nieparka. Dość subiektywnym i wymagającym dopracowania elementem jest sposób szacowania bazy potencjalnych roślin żywicielskich gąsienic, szczególnie, że nie jest ona praktycznie poznana na północy. Problemem jest również zacienienie łatwiejsze do określenia w prześwietlonym drzewostanie, a trudniejsze w przypadku polan, leśnych dróg czy brzegów lasu, które to są najczęstszymi miejscami obserwacji osadnika wielkookiego na północy. Próba rozstrzygnięcia tych kwestii zostanie podjęta w przewodniku monitoringu.

Propozycje działań ochronnych oraz wnioski dotyczące skuteczności dotychczas wykonywanych zabiegów

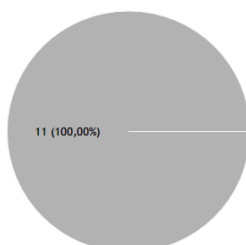
Żadne działania ochronne nie były do tej pory prowadzone pod kątem ochrony osadnika wielkookiego. W przypadku dwóch rezerwatów w Puszczy Knyszyńskiej (Jesionowe Góry i Woronicza) w planach ochrony na okres 2012-2031 znajdują się zalecenia, które mogą potencjalnie sprzyjać gatunkowi, polegające na usuwaniu podrostu drzew i krzewów oraz lokalnie - koszeniu. Nie rozpoczęto jednak ich realizacji. Z kolei w Horyńcu proponuje się trzebieże, których celem jest zmniejszenie zwarcia drzewostanu, a w przypadku Podcerkwy odkraczanie i koszenie powierzchni poletka łowieckiego oraz okolic drogi leśnej. Na pozostałych stanowiskach zwraca się przede wszystkim uwagę na potrzebę dalszego monitoringu oraz badania preferencji siedliskowych, które pozwolą na wypracowanie optymalnych strategii ochronnych.

Syntetyczne podsumowanie wyników dla gatunku

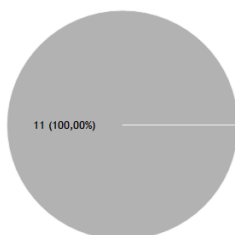
Region kontynentalny

Populacja 2013

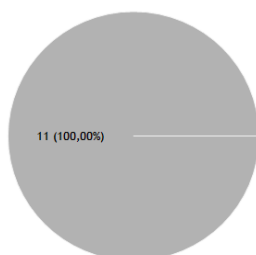
■ FV – stan właściwy ■ U1 – stan niezadowolający ■ U2 – stan zły ■ XX – stan nieznany

Siedlisko 2013

■ FV – stan właściwy ■ U1 – stan niezadowolający ■ U2 – stan zły ■ XX – stan nieznany

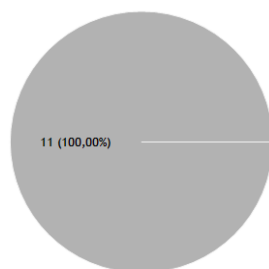
Perspektywy ochrony 2013

■ FV – stan właściwy ■ U1 – stan niezadowolający ■ U2 – stan zły ■ XX – stan nieznany

Ocena ogólna 2013

■ FV – stan właściwy ■ U1– stan niezadowolający ■ U2 – stan zły ■ XX – stan niezany

W ramach prac monitoringowych w 2013 r. nie była możliwa ocena parametrów stanu ochrony gatunku, ponieważ na tym etapie prac nie jest jeszcze możliwe opracowanie waloryzacji przyjętych wskaźników/charakterystyk stanu ochrony. Brak do tego wystarczających danych. Liczba stanowisk obserwacyjnych (11) jest jeszcze zbyt mała i dodatkowo są one dość zróżnicowane względem siebie (szczególnie jeśli porównujemy północno-wschodnią i południową część krajowego zasięgu) a ponadto preferencje siedliskowe gatunku nie są dobrze poznane. Być może po zwiększeniu liczby stanowisk i wykonaniu kolejnych serii obserwacji będzie można podjąć próbę waloryzacji.

Populacja

Obecność gatunku została stwierdzona na wszystkich wybranych do monitoringu powierzchniach może sugerować, że sytuacja osadnika wielkookiego, przynajmniej w rejonach, gdzie prowadzony był monitoring w 2013 r. jest względnie stabilna. Liczba obserwowanych osobników na badanych stanowiskach była zróżnicowana i mieściła się w przedziale od 0,35 osobnika/100m transektu w przypadku stanowiska Jesionowe Góry w Puszczy Knyszyńskiej do 4,8 osobnika/100m na stanowisku Poręby Kupieńskie na Podkarpaciu. Generalnie wartości były niższe na Podlasiu

Siedlisko

W ramach prac monitoringowych badano stopień zacienienia oraz dostępność potencjalnych roślin żywicielskich gąsienic. Jak już wspomniano, z terenu Polski nie ma wystarczających danych dotyczących zarówno preferencji siedliskowych imago jak i wybiórczości pokarmowej larw. Na południu Polski główną rośliną żywicielską gatunku jest najprawdopodobniej turzyca drżączkowa *Carex brizoides*, która na badanych stanowiskach występowała łąkowo, ew. kępowo tworząc rozległe płaty. Na stanowiskach na północy kraju sytuacja jest niejasna ze względu na brak wystarczającej wiedzy odnośnie wykorzystywanych roślin żywicielskich. Zacienienie na stanowiskach mieściło się w przedziale 20-70%.

Perspektywy ochrony

Fakt, że gatunek został znaleziony na wszystkich wstępnie wybranych do monitoringu powierzchniach może sugerować, że sytuacja osadnika wielkookiego, przynajmniej w rejonach, gdzie prowadzony był monitoring w 2013 r. jest względnie stabilna, a perspektywy ochrony rysują się również dobrze. Na stanowiskach na Podkarpaciu wśród istniejących oddziaływań i potencjalnych zagrożeń wymienia się zbyt duże zwarcie drzewostanu, a dodatkowo w przypadku Dąbrówki i Dobrej również ekspansję nawłoci późnej. Zmiany składu gatunkowego, szczególnie w warstwie podszytu, wzrost zacienienia oraz zarastanie przestrzeni otwartych prowadzące do redukcji powierzchni porośniętej potencjalnymi roślinami

żywielskimi gąsienic są wymieniane wśród negatywnych oddziaływań w odniesieniu do stanowisk na Podlasiu. Identyfikację zagrożeń utrudnia brak wystarczającej wiedzy na temat preferencji siedliskowych (tj. głównie odnośnie składania jaj i roślin, na których żerują gąsienice w północnej części zasięgu) gatunku. Potencjalnym niebezpieczeństwem jest również wycinka lasu w miejscach występowania osadnika wielkookiego (oznacza to utratę siedliska). Na stanowisku Podcerkwa wzmiankowane jest również kolekcjonerstwo.

Ocena ogólna

Stan nieznany. Jednak biorąc pod uwagę pozytywną weryfikację obecności gatunku w poszczególnych rejonach występowania w Polsce, wyniki monitoringu nie negują oceny stanu ochrony gatunku (FV), która znalazła się raporcie dla KE z 2013.

Prace przeprowadzone w 2013 r. stanowią punkt wyjścia do dalszego monitoringu. Wydaje się, że w przypadku osadnika wielkookiego należy się skupiać przede wszystkim na porównywaniu danych z tych samych stanowisk w czasie, a między stanowiskami porównywać raczej obserwowane trendy, a nie dane czy tym bardziej oceny, nawet jeśli uda się dokonać jakiejś prowizorycznej waloryzacji w przyszłości. W przypadku gatunku, dla którego określenie granic stanowisk jest trudne, nie jest praktycznie możliwe wyznaczenie na poszczególnych stanowiskach identycznie reprezentatywnych transektów, Obserwacje wskazują, że szczególnie na północy Polski, zagęszczenie imagines na poszczególnych odcinkach transektów jest bardzo zróżnicowane (mogą się skupiać np. na jednej polanie czy skraju lasu) i w związku z tym wyniki będą w dużej mierze zależeć od proporcji długości transektu przechodzącego przez miejsc gdzie występuje najwięcej osobników do pozostałych mniej preferowanych odcinków.

Aktualnie nie jest możliwe zaproponowanie działań ochronnych w sytuacji braku rozeznania co do preferencji siedliskowych gatunku. Konieczne są badania, które pozwolą na wypracowanie optymalnych strategii ochronnych.